

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(26)

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2010

УДК 330-339;321.7;159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саввич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівеський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородин І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 30 червня 2010 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 3(26). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. — 280 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2010

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Шостак Л. Б.

Україна у просторі суп часних гео економічних інтеграційних процесів..... 5

Сабадаш В. В.

Екополітичний аспект у новітній системі міжнародних відносин 12

Бадрак О. С.

Формат міжнародних фінансових відносин України в умовах боргової кризи..... 18

Онищук Л. А.

Системно-діагностичний і ситуативно-чинниковий аналіз розвитку системи управління професійно-технічною (професійною) освітою і навчанням 22

Бірюкова В. В.

Інноваційні аспекти управління закладами системи професійно-технічної освіти 33

Барановська В. М.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України 36

Сподарева О. Г.

Інтеграційні процеси в розвитку банківсько-страхових структур України..... 45

Поповіченко Ю. А.

Моделі аналізу потенціалу конкурентоспроможності суб'єктів господарювання 50

Большая Л. М., Коваль М. І.

Інвестиції – роль і значущість для України 56

Семенова Н. М.

Актуальні напрями формування стратегії управління персоналом комерційного банку в умовах системних соціально-економічних криз 60

Жанкевіч Л. В.

Удосконалення господарського контролю як напрям гармонізації інтересів власників, менеджерів, працівників..... 65

Мельник П. П.

Сучасний стан і перспективи екологічного аудиту в агросфері..... 69

Доронін О. А.

Основні проблеми державного управління аграрної політики в сучасних умовах 72

Андріанова І. І.

Дослідження ринку теплової генерації електроенергії і теплопостачання в Україні 75

Ейсмонт В. В.

Особливості і тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні 84

Іванійчук О. І.

Організаційно-управлінські особливості оподаткування підприємницької діяльності громадян в Україні 93

Куртакова А. О.

Суб'єкти соціального партнерства в умовах ринкової економіки 100

Магєррамов Р. Б.

Налоговая система как фактор повышения эффективности экономики Азербайджана 105

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Медвідь Ф. М., Буга Р. І.

Національні інтереси України та їх пріоритети в умовах глобалізованого світу: небезпека та загрози..... 112

Сітуха С. Д.

Сутність, принципи та основні завдання державної регіональної політики в Україні..... 118

Логвиненко С. В.

Проблеми національної консолідації і толерантності в українському суспільстві 124

Крупко С. М.

Теоретичні засади політичного прогнозування в контексті забезпечення державного управління 129

Гаврилюк Д. Ю.

Публічність та ефективність як ознаки легітимності політичної влади в Україні 138

Вахняк Л. С.

Політико-правові засади формування української моделі державно-церковних відносин 142

ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 84–92

Вивчаються перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні як важливий чинник економічного зростання.

На сучасному етапі розвитку в Україні триває процес розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки з демократичним устроєм та громадянськими морально-етичними цінностями, який передбачає ефективний і довготривалий розвиток усіх секторів економіки, серед яких зовнішньоекономічній сфері належить особливе значення. Це пов'язано з орієнтацією промислового комплексу нашої країни на зовнішнє споживання, залежністю від постачання енергоносіїв та іншими чинниками.

Зовнішньоекономічна діяльність відіграє важливу роль у формуванні ефективної структури національного господарства, і, як показує досвід провідних країн світу, спроможна стати одним із головних важелів економічного зростання. Сучасний стан зовнішньоторговельних зв'язків України адекватно відображає загальний стан економіки країни і значною мірою залежить від стану зовнішньоекономічної діяльності регіонів. Своєчасне визначення особливостей та закономірнос-

тей розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні є передумовою формування дієвого механізму державного управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Перспективи розвитку національної зовнішньоекономічної сфери безпосередньо пов'язані з особливостями регіональних економічних процесів, оскільки саме на цьому рівні формується комплекс міжнародних зв'язків, його специфічна інфраструктура, реалізуються економічні інтереси тощо. Відсутність у минулому вивіреної регіональної політики призвела до значних диспропорцій у розташуванні продуктивних сил в Україні. Надзвичайно щільно вони зосереджені у двох регіонах — Донецькому та Придніпровському. На п'ять індустріальних областей — Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську, Харківську і місто Київ припадає понад 45 % основного капіталу України [1] і на їх території виробляється більша частина валового продукту держави (табл. 1).

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт за 2008 р.

Регіони	Валовий регіональний продукт, у фактичних цінах			Валовий регіональний продукт, у порівняльних цінах, у % до попереднього року	
	всього, млн грн	у розрахунку на одну особу, грн	частка регіону, у % до підсумку	всього	у розрахунку на одну особу
Донецька	58044	12490	13,1	97,1	98,2
Дніпропетровська	41227	11909	9,3	107,3	108,2
Запорізька	19968	10683	4,5	104,6	105,5
Луганська	19716	8131	4,5	100,3	101,6
Харківська	25618	9025	5,8	104,8	105,5
Київська	77124	28780	17,5	105,8	104,7
Україна	441452	9372	100,0	102,7	103,5

Загальні економічні деформації на регіональному рівні позначаються і на зовнішньоекономічній діяльності. Серед них можна виділити: стихійний характер формування зовнішньоекономічних зв'язків у перші роки незалежності, який обумовлює їх відповідність історично сформованій витратній структурі господарських регіональних комплексів; недостатній рівень конкурентоспроможності продукції з високим ступенем переробки; високий ступінь зносу виробничих фондів підприємств і обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів; відсутність розвинених систем сертифікації і контролю якості експортної продукції; посилення протекціонізму у ряді зарубіжних країн та ін.

Для зовнішньоекономічної сфери характерні певні проблеми, що потребують свого вирішення й урахування в процесі формування дієвої системи державного управління нею.

По-перше, дуже гостро постають питання як безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин, так і економічної безпеки країни в цілому, які необхідно вирішувати з позицій активного конкурентного протистояння світовому ринку.

По-друге, існують явні протиріччя регіонального характеру, подолання яких пов'язано зі створенням умов для активного включення регіонів до інтеграційних процесів, з визначенням націо-

нальних пріоритетів і їх узгодженням з тенденціями розвитку, які існують, з одного боку, на глобальному рівні (рівні світового господарства), а з другого — на рівні окремих великих промислових регіонів країни.

По-третє, необхідність активного спілкування й діалогу з міжнародними фінансовими інститутами, які можуть стати гарантами входження України до світового ринку і структурного відновлення економіки, поки що викликає неоднозначну реакцію широких кіл української громадськості. Крім того, дотепер не чітко визначені орієнтири країни ні в розвитку її “внутрішньої” економіки, ні в пошуках її майбутнього місця у світовому господарстві.

Регіони України мають різний за розмірами експортний потенціал, відповідно, значну диференціацію щодо частки експорту (рис. 1) — вона коливається від майже 23 % до менш ніж 1 %. Для більшості областей характерним є незначна частка в обсязі експорту — частка десяти регіонів не перевищує 1 % (кожного з них), частка дванадцяти розташована в інтервалі від 1 до 5 %, а на частку інших (а це п'ять регіонів) припадає майже 69 %. Наведені на рис. 1 дані показують, що в національному експорті найбільшою серед регіонів є частка Донецької області, яка в 2008 р. становила 22,9 % [1].

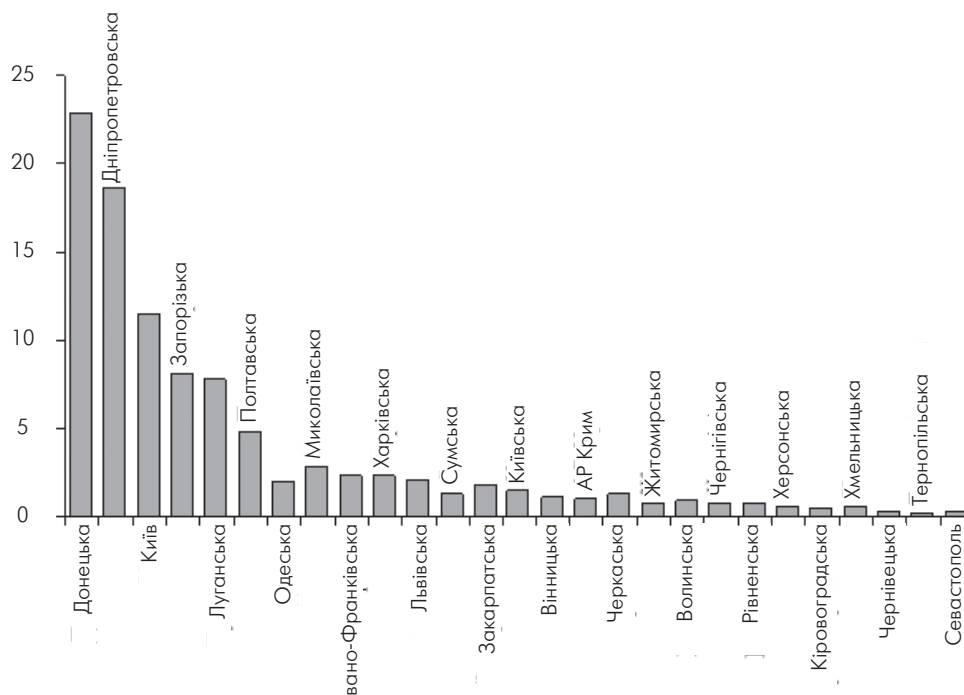

Рис. 1. Питома вага регіонів України в експорті товарів у 2008 р.

Крім того, Донецька область є найбільшою за обсягами промислового виробництва (рис. 2), випереджаючи за цим показником Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську, Харківську області і місто Київ.

Про потенційні можливості Донецького регіону в сфері експортної діяльності, як одного з конгломератів промислового комплексу України, де зосереджена найбільша частка промислових підприємств, також свідчить той факт, що в 2008 р. підприємства регіону здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами з 94 країн світу, обсяги експорту становили 8776,6 млн дол. США, імпорту — 2868,8 млн дол. США, що дало можливість отримати позитивне сальдо у розмірі 5907,8 млн дол. США. Основними її торговельними партнерами були Росія, США, Італія, Китай, Німеччина, Нідерланди, Кіпр, Австралія, Саудівська Аравія, Об'єднане Королівство, Індонезія, Португалія, Тайвань, Болгарія та ін.

Донецький регіон — старопромисловий район, в якому переважає деформована структура промисловості з не виправдано високою часткою металургії, добувної промисловості, електроенергетики та низькою питомою вагою машинобудування і наукомістких виробництв (рис. 3) [2]. Саме тому, проблемою, що не терпить зволікання, є ефективна реструктуризація підприємств вугільної, металургійної, хімічної промисловості, важкого машинобудування й електроенергетики,

для яких характерний високий ступінь зносу основних фондів.

Аналіз динаміки обсягів експорту та імпорту товарів і послуг по Донецькій області за 1995–2008 рр. показав, що:

- загальною тенденцією для експортної та імпортної діяльності є доволі стійке зростання, обсяги експорту товарів і послуг зростали значно швидшими темпами ніж обсяги імпорту;
- розміри експорту та імпорту товарів значно перевищують відповідні показники по експорту-імпорту послуг;
- розмір експорту товарів та послуг значною мірою перевищував їх імпорт упродовж усього періоду;
- для 2005–2008 рр. характерним є уповільнення темпів росту експорту і збільшення темпів росту імпорту.

Необхідно зазначити, що в цей період національний експорт розвивався значно повільніше, ніж світовий, що призвело у 2005 р. до скорочення питомої ваги України у світовому експорті до 0,3 % (для порівняння частка Росії становила 2,3 %) [3; 4]. За даними статистичної звітності середньорічний темп росту світового експорту за 1999–2005 рр. становив 2,15 %, у країнах з високим рівнем доходу цей показник не перевищує 4 %, а в країнах із середнім і низьким доходом — 5,5 % [5].

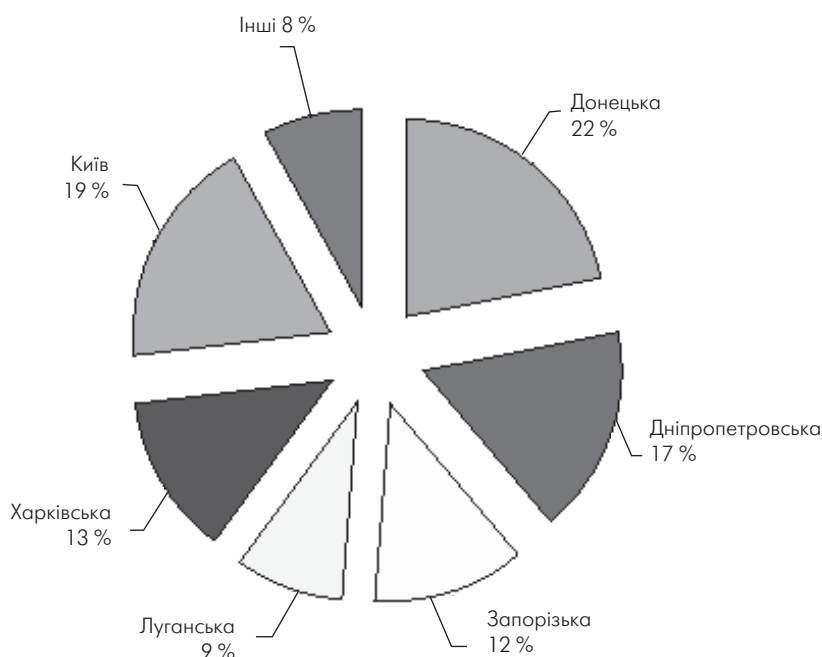

Рис. 2. Регіональна структура промислового виробництва в Україні, 2008 р.

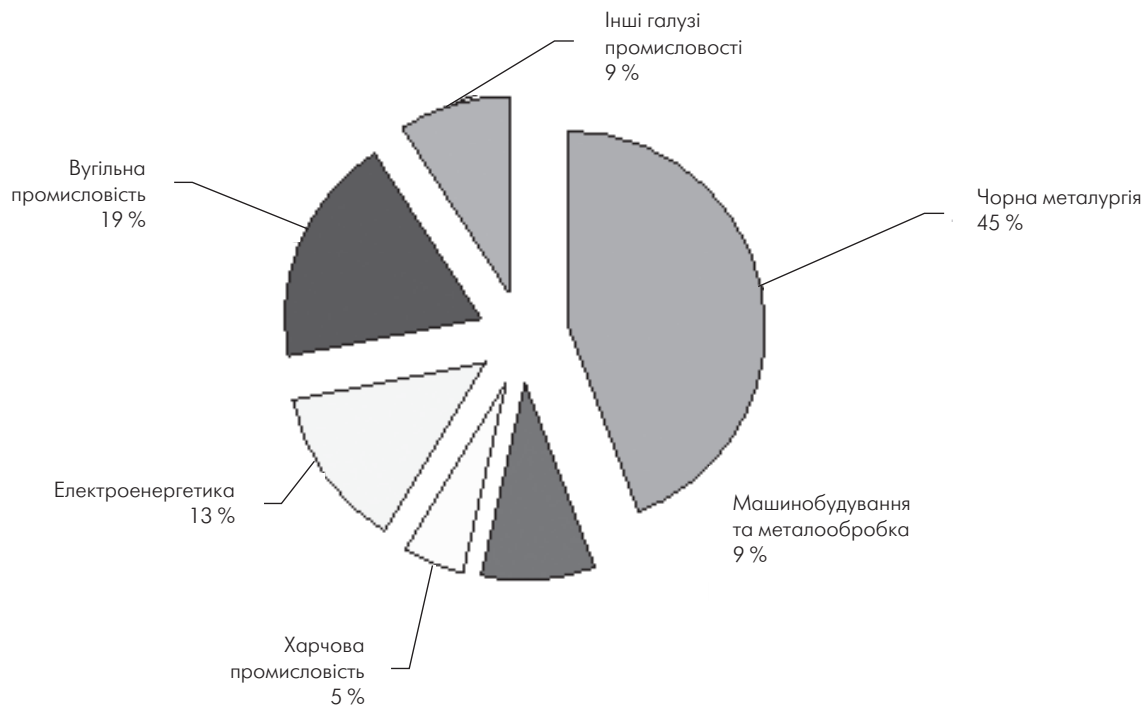

Рис. 3. Галузева структура промисловості Донецької області, 2008 р.

Значущість експорту, як фактора підвищення ефективності вітчизняного виробництва й основного джерела валюти, особливо зростає в умовах звуження внутрішньої потреби на продукцію українських товаровиробників, коли приблизно 39 % ВВП країни реалізується на зовнішніх ринках. У зв'язку з цим, цілком закономірно, що подальший розвиток експорту, особливо продукції промислових регіонів з високим ступенем обробки, має стати важливим елементом структурної перебудови і технічної модернізації економічних

регіональних комплексів, що стимулюється органами державної влади [6].

Якісна характеристика зовнішньої торгівлі регіону передбачає визначення питомої ваги окремих груп товарів у загальному обсязі експорту (імпорту), а також оцінку динаміки їх змін. Як показав проведений аналіз, найбільшим за розмірами залишається експорт за товарною групою “сировина та матеріали” (рис. 4), а в її складі переважає частка чорних металів, яка сягає 45 % від загального обсягу. Таким чином, експорт Донець-

Рис. 4. Товарна структура експорту Донецької області (за укрупненими групами), 2008 р.

кого регіону носить сировинний характер, частка сировини і матеріалів в експорті перевищує 60 %, що має непривабливий вигляд порівняно з країнами з високим, середнім і низьким рівнем економічного розвитку, в яких цей показник не перевищує 10 % і 26 % відповідно. Аналіз змін у товарній структурі експорту регіону свідчить про наявність позитивних тенденцій.

Так, значне збільшення торгівлі характерне за такими товарними групами, як: машинобудівна продукція (+12,9 %); товари народного споживання (+12 %).

Аналіз динаміки товарної структури імпорту показав, що протягом 2006 р. збільшилася частка машинобудівної (+28 %) та хімічної продукції (+22,8 %) [2]. До регіону завозиться продукція, що не виробляється або виробництво якої обмежене, це паливно-енергетичні ресурси, медикаменти, ліс, кольорові метали, бавовна тощо. Паливно-енергетичні ресурси становлять 28 % у структурі імпорту.

Наявність визначених регіональних розбіжностей підтверджує необхідність формування системи диференційованого державного впливу з урахуванням особливостей розвитку зовнішньоекономічної діяльності певних регіонів.

Для визначення розбіжностей у структурі зовнішньої торгівлі регіону, експорт або імпорт яких є достатньо різнобічним, варто використовувати індекс диверсифікації експорту (імпорту), який визначається відхиленням структури експорту (імпорту) регіону від структури світового експорту (імпорту) і розраховується за формулою:

$$S_{ij} = \frac{\sum_{i=1}^n |h_{ij} - h_i|}{n}$$

де S_{ij} — індекс диверсифікації експорту (імпорту) регіону; h_{ij} — частка i -го товару у загальному експорті (імпорті) регіону; h_i — частка i -го товару у загальному світовому експорті (імпорті); n — кількість досліджуваних груп.

Для даного показника позитивним є значення, яке наближається до нуля, оскільки структуру світової торгівлі в цілому вважають ефективною (в ній переважає частка готової продукції, яка становить майже 80 %), і відхилення від неї (збільшення частки сировини) носить негативний характер. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що структура експорту регіону і України в цілому значною мірою відрізняються від світової, рівень її диверсифікації є низьким, а залежність від сировинних ринків значною. Змінити цю ситуацію

можливо шляхом цілеспрямованого державного управління.

Виходячи з того, що обсяги зовнішньої торгівлі кожного з регіонів є різними і в основному залежать від рівня їх економічного розвитку, то доцільно розраховувати показники експортної (імпортної) квоти, тобто відношення обсягів експорту (імпорту) до обсягів ВВП країни.

Якщо розглядати Донецький регіон, то в структурі експортної групи “сировина та матеріали” більша частка припадає на чорні метали — 45 % від загального обсягу експортних поставок. Підприємства цієї галузі є не тільки найбільшими експортерами, а й значними роботодавцями для населення. Тому регіональній владі потрібно зосередити свої зусилля на забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності продукції підприємств даної галузі, який не є достатнім для подальшого просування товару на зовнішні ринки та збільшення обсягів зовнішньоекономічної діяльності.

Низький рівень конкурентоспроможності продукції обумовлений низьким рівнем технологічного стану металургії порівняно з промислово розвиненими країнами. Дані, наведені американською компанією *Ros-Vest*, свідчать, що лише 30 % технологічних схем, які застосовуються в металургії Донецького регіону, відповідають сучасному світовому рівню, а 28 % є застарілими і не відповідають світовим та не мають резервів для модернізації [7]. Ці дані також підтверджує і регіональна статистика. Недостатньо високий рівень виробництва зумовлює значний відрив даної галузі по ряду основних техніко-економічних показників розвинених країн: середня енергоємність виплавки сталі — вище на 20–30 %; кількість відходів при виробництві прокату — вище в 2 рази; середня продуктивність праці — нижче в 2,5–3 рази; сумарний питомий негативний вплив на навколишнє середовище — вище в 2 рази.

Розв'язання цього завдання передбачає, з одного боку, стимулювання впровадження ресурсозберігаючих і природоохоронних технологій. З другого боку, з огляду на нестачу у підприємств коштів на інвестиційні цілі, необхідним є створення сприятливих умов для підприємств, що здійснюють технічне переозброєння. Таким чином, розвиток експортного потенціалу регіону неможливий без імпорту та додаткових інвестицій з метою поліпшення технологічного стану підприємств.

Подальший розвиток економіки України, за оцінками провідних зарубіжних експертів-аналі-

тиків, значною мірою залежить від інвестиційної політики, мета якої — забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку на основі якісного поновлення основних та оборотних фондів. Досягнення цієї мети вимагає насамперед не лише накопичення інвестиційних ресурсів, а й підвищення ефективності їх використання.

Так, за даними американської компанії “*Forecasting Future*”, починаючи вже з 2007 р. для підтримання темпів економічного зростання, які можна спостерігати в Україні впродовж останніх чотирьох років, на рівні 7 % країні потрібно буде залучати від 13 до 15 млрд дол. порівняно з 3–6 млрд дол. протягом 2000–2007 рр. [8].

Світова практика свідчить, що необхідною умовою економічного зростання є стан, за якого частка інвестицій у ВВП становить 19–25 %. Безумовно, протягом останніх років в Україні спостерігається поживання інвестиційної діяльності, що забезпечило позитивну динаміку розширеного відтворення основних фондів і зростання валового внутрішнього продукту.

В Україні основним джерелом надходження інвестицій в основний капітал залишаються власні кошти підприємств і організацій (приблизно 65 % від загального обсягу інвестування), тоді як кошти іноземних інвесторів (нині 5–6 %), кредити банків (5 %), кошти державного бюджету (5 %), населення (4 %) і місцевих бюджетів (3–4 %) використовуються незначною мірою [8]. Хоча ефективне здійснення структурної трансформації економіки можливо лише за умови залучення всіх джерел формування інвестиційного потенціалу. Водночас, недостатньо високий рівень управління і неефективна організаційна структура не дають можливості підприємствам формувати власний інвестиційний потенціал [10]. Ці питання також найбільш ефективно можна вирішити на рівні регіональних органів державного управління шляхом проведення політики реструктуризації і фінансового оздоровлення, цільового фінансування. Завдяки цьому можна поліпшити економічне становище підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, підвищити і більш раціонально використовувати їх інвестиційний потенціал.

Проблему нестачі фінансових ресурсів усередині країни можливо вирішити за рахунок іноземних інвестицій, роль яких останнім часом неухильно зростає. Для більшості розвинених країн, таких як США, Німеччина, Великобританія, іноземні інвестиції стали стимулом для розвитку і росту внутрішніх інвестицій. Дискусії щодо

необхідності й доцільності залучення іноземного капіталу в економіку країни-реципієнта як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі ведуться доволі давно [11–18].

Незважаючи на існуючі недоліки залучення іноземних інвесторів, більшість економістів є їх прихильниками. Прямі іноземні інвестиції не тільки приносять у країну капітал, засоби виробництва і передові технології, а й забезпечують зайнятість населення, сприяють освоєнню нових методів управління, технологій виробництва тощо. При цьому відкриття країни для зарубіжних інвесторів не повинно проходити стихійно. Тільки завдяки успішному використанню системи стимулів, обмежень і пільг можна досягти оптимальної відповідності інтересів експортерів капіталу потребам країни-реципієнта.

Проведений аналіз показав, що загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну на 1 січня 2008 р. становив 16375,2 млн дол. США. Відносно регіонального їх розподілу можна сказати, що перші позиції посідають провідні промислові регіони, які виділяються й обсягами зовнішньоекономічної діяльності (табл. 2).

Безумовно, в розрахунку на одну особу і порівняно навіть з найближчими сусідами — Польщею, Угорщиною, Чехією — величина іноземних інвестицій є доволі незначною, а це означає, що зазначені джерела не використовуються для розвитку як зовнішньоекономічної, так й інших видів діяльності.

Аналіз галузевої структури свідчить, що найпривабливішими для іноземних інвесторів є експортно-імпортні галузі промисловості (паливно-енергетичний і металургійний комплекси, хімічна промисловість, машинобудування), або високоприбуткові проекти зі швидкими темпами окупності (торгівля, харчова промисловість, фінансові послуги).

До того ж, інвестиції в Україні вкладаються, в основному, у діючі підприємства, на відміну від Росії, де інвестори будують промислові об'єкти. Це пов'язано з тим, що в Росії існують дієві механізми захисту вітчизняного товаровиробника, які, з одного боку, створюють рівні умови для всіх вітчизняних підприємств, а з другого — захищають ринок від демпінгу й інших видів нечесної конкуренції.

Водночас, недоцільно розглядати іноземні інвестиції як єдиний і винятковий засіб вирішення проблеми нестачі коштів для розвитку. Безумовно, необхідним є ефективне використання інвестиційного потенціалу як підприємств, так і банків України [19; 20].

Таблиця 2

Регіональний розподіл обсягів іноземного інвестування на 1 січня 2008 р.

Регіон	Сума інвестицій, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Кількість підприємств, що отримали іноземні інвестиції
Україна	16375,2	100	11569
м. Київ	3619,1	22,1	4046
Дніпропетровська	1717,2	10,5	753
Одеська	594,9	3,6	715
Київська	590,7	3,6	344
Донецька	586,0	3,6	357
Запорізька	549,7	3,4	275
Харківська	468,4	2,9	489
Львівська	382,3	2,3	1138
Автономна Республіка Крим	459,7	2,8	263

Слід зазначити, що в Україні до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, на законодавчому рівні надано державні гарантії від націоналізації, гарантовано повернення інвестицій, а також прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення інвестицій. Крім того, з метою забезпечення гарантування інвестиційних ризиків іноземних інвесторів, в Україні укладено угоду з Багатостороннім агентством по гарантіях інвестицій “Про використання місцевої валюти” та “Про правовий режим гарантованих зарубіжних інвестицій” [21].

Існуючі законодавчі заходи не вирішують усіх проблем, що пов’язані з залученням зовнішніх коштів для розвитку, а це негативно впливає на динаміку інвестиційного процесу. Так, залишається неефективною амортизаційна політика, високим є рівень податків, що позбавляє державу конкурентних переваг при залученні іноземних інвестицій, судово-правова система не повною мірою відповідає міжнародним стандартам, складними залишаються митні процедури, недосконалим є корпоративне управління, залишаються високими відсотки за банківськими кредитами, недостатньо розвиненими є фондовий та страховий ринки.

Діючим інструментом активізації інвестиційної діяльності підприємств є активізація фондового ринку, формування і розвиток якого в Україні вимагає прискорення, оскільки саме тут здійснюється ринкова капіталізація і ринкове зростання вартості підприємства, що враховують чинники становлення суб’єктів підприємництва: рентабельність підприємства, організаційну структуру і структуру власності, стан основних фондів, сегмент контрольованого ринку і ринку збуту продукції, інтелектуальну власність, кор-

поративну політику тощо. Зростання ринкової вартості акцій і здійснення оптимальної дивідендної політики підвищує інтерес потенційних інвесторів, що обумовлює залучення коштів на розвиток підприємства і подальше зміцнення його ринкових позицій.

Для активізації інвестиційної діяльності банків і мінімізації кредитних ризиків варто використовувати виправдані світовою практикою моделі управління кредитними ризиками: оцінювання процентних ризиків і на основі цього визначення ціни інвестиційної позики.

Досвід організації інвестиційної діяльності в розвинених країнах і країнах із трансформаційною економікою свідчить, що в основі її ефективної організації лежить державне регулювання, механізм якого передбачає такі основні форми регулювання: пільгова податкова політика, фінансова підтримка і цільове стимулювання пріоритетних економічних напрямів.

Для розв’язання проблеми залучення іноземних і внутрішніх інвестицій необхідно прийняти комплексну програму залучення інвестицій, яка має включати:

- удосконалення законодавчої бази, що регулює інвестиційну діяльність іноземних інвесторів, з метою стимулювання реінвестування прибутку в Україні;
- впровадження системи фінансування пріоритетних для розвитку економіки України галузей, державної підтримки реструктуризації підприємств шляхом бюджетного фінансування (бюджетний кредит) і на безповоротній основі (субсидії, випуск державою акцій підприємств);
- формування дієвої системи страхування інвестиційних ризиків.

Зазначені заходи, по суті, є засобами державного управління, що позитивно впливатимуть на розвиток зовнішньоекономічної сфери на регіональному рівні.

Варто зазначити, що структура економіки інвестиційно найпривабливіших регіонів залишається незмінною і носить переважно сировинний характер, що не є ефективним для подальшого зростання інвестицій. Історично склалося, що умовою забезпечення економічного розвитку, в тому числі і на регіональному рівні, є активізація інвестиційної діяльності. Однак, на сучасному етапі її масштаби в Україні обмежені як структурою економіки, так і законодавчими, регуляторними умовами. Так, за даними Держкомстату України, загальна структура іноземних інвестицій прямо пропорційна структурі економіки країни [18]. Порівняння обсягів іноземного інвестування за видами економічної діяльності по Донецькій області і в середньому по Україні свідчить, що регіональні показники за такими позиціями, як металургія та обробка металу, машинобудування, оптова та роздрібна торгівля перевищують середньоукраїнські, але є галузі — транспорт і зв'язок, вугільна і харчова промисловість, сільське господарство, за якими вони нижчі. Враховуючи, що названі види економічної діяльності мають значний експортний потенціал, доцільним є їх розвиток, якому може сприяти дієва система державного управління на регіональному рівні.

Світовий досвід доводить, що чим більше повноважень передано регіональним адміністраціям, тим легше залучати іноземний капітал в економіку країни [22; 23]. Проведений аналіз показав, що високий рівень інвестиційної привабливості мають ті регіони, у яких високий темп розвитку та експортоорієнтована спрямованість. Так, експортний потенціал Дніпропетровської області, яка у цьому рейтингу займає другу позицію, забезпечує 15–16 % національного експорту, а Донецька (п'ята позиція) — 22–23 %.

Проте негативним чинником, який гальмує вливання інвестицій в регіони, є високий рівень їх централізації. Міжнародний досвід свідчить, що найбільш динамічно прямі іноземні інвестиції збільшуються в країнах з існуючою децентралізацією їх залучення, де значні повноваження (у тому числі і в зовнішньоекономічній діяльності) передані на регіональний рівень [24]. Як відомо, чим нижче рівень централізації інвестицій в країні, тим більше їх припадає на душу населення. На жаль, в Україні цей показник на 1 січня 2008 р. становив лише 349,0 дол. на одну особу

при індексі централізації (відношення накопичення прямих іноземних інвестицій у столиці до загального обсягу накопичених в країні прямих іноземних інвестицій) 0,22. Як показують дослідження, менші за розмірами зовнішні інвестиційні ресурси отримують країни, що мають високий рівень індексу централізації. За даними МВФ до таких країн належать Молдова, Вірменія, Росія, Казахстан, Болгарія та Україна.

Високий рівень централізації прямих іноземних інвестицій в Україні обумовлено багатьма чинниками, серед яких можна назвати і відсутність у інвесторів достовірної інформації щодо ситуації в регіонах. Лише дуже великі зарубіжні компанії мають можливість проводити дослідження на регіональному рівні, але достатньої ретроспективної інформації не мають навіть і вони [25].

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни значною мірою залежить від її стану на регіональному рівні. Тому необхідним є створення умов для її ефективного розвитку, що й постає одним із завдань державного управління зовнішньоекономічною діяльністю. Безумовно, ефективною така система управління буде при раціональному поєднанні інтересів певних територій і держави в цілому.

Таким чином, з огляду на весь комплекс цих фактів, що визначають особливості і тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні, можна стверджувати про необхідність невідкладних кроків для вдосконалення регіонального управління розвитком зовнішньоекономічної діяльності як складової системи державного управління.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Укр. енциклопедія, 2009.
2. Статистичний щорічник Донецької області за 2008 рік / Держкомстат України. Голов. упр. статистики у Донецькій обл. — Донецьк, 2007. — 396 с.
3. Зовнішня торгівля України: Стат. зб. / Держкомстат України. — К., 2005. — 115 с.
4. Зовнішня торгівля України товарами. — Т. 2 / Держкомстат України. — К., 2005. — 178 с.
5. Квартальні передбачення: дослідження економіки України. — К.: Міжнар. центр перспективних досліджень. — 2005. — січень. — 112 с.
6. Вічевич А. М., Максимець О. В. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. — Львів: Афіша, 2004. — 140 с.

7. *Ukraine: accelerating the transition to market: proceedings of an IMF/ World Bank seminar/editors, Peter K. Cornelius and Patrick Lenain.* — IMF, 2004.

8. Гальчинський А. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України / А. Гальчинський, С. Львовчкін // Економіка України. — 2004. — № 6. — С. 4–10.

9. Генералова Ю. В. Методологія дослідження тенденцій економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 1. — С. 3–10.

10. Бюллетень НБУ. — 2003. — № 1. — С. 103.

11. Мерзляк А. В. Механізми державного управління іноземними інвестиціями: регіональний аспект. — К.: УАДУ, 2002. — 299 с.

12. Мерзляк А. В. Механізм забезпечення активізації інноваційно-інвестиційного розвитку промислового регіону / А. В. Мерзляк, Г. О. Михайлова, Є. П. Михайлов // Держава та регіони. — 2005. — № 1. — С. 170–175.

13. Захарін С. В. Державне регулювання іноземного інвестування // Фінанси України. — 2002. — № 1. — С. 92–101.

14. Кізима Т. О. Іноземне інвестування в умовах інтеграції України в світову економіку // Фінанси України. — 2001. — № 10. — С. 118–125.

15. Ковальчук О. Моніторинг інвестиційних процесів в Україні // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 7. — С. 36–42.

16. Кот Л. Л. Інвестиційна діяльність в Україні: шлях активізації кредитних установ // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 2. — С. 36–39.

17. Кузьмін О. Регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Фінанси України. — 2002. — № 3. — С. 97–107.

18. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент. — К.: МАУП, 2000. — 436 с.

19. Бюллетень НБУ. — 2003. — № 3. — С. 46, 50, 64–65.

20. Борщевський В. В. Іноземні інвестиції як чинник регіонального розвитку // Фінанси України. — 2003. — № 10. — С. 108–117.

21. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 № 1801 // Офіц. вісн. України. — 2002. — № 12. — Ст. 564.

22. Мартиненко В. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом в Україні: проблеми невизначеності та методи їх зняття // Економіка України. — 2004. — № 8. — С. 50–57.

23. Будко Н. Проблемы реализации инновационной модели развития экономики на региональном уровне // Экономика Украины. — 2002. — № 11. — С. 11–18.

24. Пушкаренко П. Генезис і соціально-економічні наслідки тіньової економіки / П. Пушкаренко, М. Логвиненко // Економіка України. — 2004. — № 10. — С. 43–50.

25. Чечетов М. Іноземні інвестиції: макроекономічний аспект // Економіка України. — 2004. — № 8. — С. 4–16.

Ситуація на регіональному рівні істотно впливає на зовнішньоекономічну діяльність країни. Раціональне об'єднання інтересів як окремих територій, так і держави в цілому дає можливість досягти позитивних результатів у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.

Ситуация на региональном уровне существенно влияет на внешнеэкономическую деятельность страны. Рациональное объединение интересов как отдельных территорий, так и государства в целом позволит добиться положительных результатов в развитии внешнеэкономической деятельности Украины.

The situation at regional level essentially influences country foreign trade activities. Rational association of interests both separate territories, and the state as a whole will allow to achieve positive results in development of foreign trade activities of Ukraine.

Надійшла 23 серпня 2010 р.